

A FIZETETT MUNKAVÁLLALÁS HATÁSA A FELSŐOKTATÁSI HALLGATÓK EGYETEMI PÁLYAFUTÁSÁRA⁺

KOCSIS ZSÓFIA

Debreceni Egyetem

Humán Tudományok Doktori Iskola Neveléstudományi Doktori Program

Beérkezett: 2020. július 6., elfogadva: 2021. január 27.

Az utóbbi évtizedek tapasztalatai szerint a nappali tagozatos felsőoktatási hallgatók fizetett munkavállalását növekvő tendencia jellemzi, azonban a kutatók nem jutottak konszenzusra az eredményességre gyakorolt hatásával kapcsolatban. Kutatásunk célja, hogy feltárjuk a hallgatói munkavállalás hatását az eredményességre és a tanulmányok iránti elköteleződésre. A *Társadalmi és szervezeti tényezők szerepe a hallgatói lemorzsolódásban* című NKFIH által támogatott kutatás (PERSIST 2019) adatai alapján ($N = 2199$) a rendszeresen dolgozó hallgatók eredményesebbek, mint a nem dolgozó társaik. Az elkötelezettség és az oktatókkal folytatott intenzív kommunikáció, kapcsolattartás terén nincs jelentős különbség a hallgatói csoportok között. Ebben a vonatkozásban azt láthatjuk, hogy a rendszeres munkavégzés nem gátolja az egyetemi pályafutásukat, s nem akadályozza meg az intézményen belüli kapcsolatok kialakítását.

Kulcsszavak: lemorzsolódás, hallgatói munkavállalás, diákmunka, eredményesség

Research in recent decades has shown an increasing trend in paid employment for higher education students, but researchers have not reached a consensus on its impact on performance. The aim of our research is to explore the impact of student employment on academic performance and engagement to study. Based on data from PERSIST 2019 ($N = 2199$), students who work regularly are more successful than their non-working counterparts. Furthermore, there is no significant difference between the student groups in terms of engagement and intensive communication and contact with the lecturers. In this respect, we can see that regular work does not hinder their university careers, and nor does prevent the development of relationships within the institution.

Keywords: dropout, student employment, student work, part-time work, academic performance

Levelező szerző: Kocsis Zsófia, Debreceni Egyetem, Humán Tudományok Doktori Iskola Neveléstudományi Doktori Program, 4032 Debrecen, Egyetem tér 1. E-mail: zsofikocsis6@gmail.com

⁺ A tanulmány a 123847 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg, valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-19-3-I-DE-436 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

Bevezetés

Az iskolán kívüli nevelés egyik fontos szegmense a munka világa, a munkahelyen szerzett tapasztalatok jelentős befolyással lehetnek a fiatalok iskolai szocializációjának sikerére, illetve tanulmányi eredményességére. A tanulmányok mellett végzett fizetett munkavégzés elterjedése összefüggésbe hozható az európai felsőoktatás fél évszázada kezdődő változásaival. Egyrészt az expanzió révén az alacsonyabb státusú, jövedelmük kiegészítésére szoruló rétegekből származó fiatalok is bejutottak a felsőoktatásba, másrészt az elméleti súlypontú hagyományos képzés mellett a gyakorlatorientáltabb képzések kezdtek el teret hódítani, így a munkatapasztalat és a tanulmányok közötti kapcsolat megerősödött (Pusztai–Bocsi–Czeplédi 2016; Pusztai–Kocsis 2019). A tanulmányok mellett végzett munkavállalást – legyen akár fizetett, akár önkéntes – növekvő tendencia jellemzi, egyre nagyobb szerepet játszik a fiatalok életében, s ezek a tevékenységek nagymértékben befolyásolhatják az eredményességüket.

A hallgatói munkavállalás és az eredményesség összefüggései

A hallgatók fizetett munkavállalásának eredményességre gyakorolt hatásával kapcsolatban ellentmondásos eredmények születtek (Perna 2010; Riggert et al. 2006). A munkavégzés csökkenti a tanulásra fordított időt és az akadémiai részvételt, amely nemcsak a kurzusok látogatásában merül ki, hanem fontos az intézményi kultúrába és közösségbe való beágyazódás, kapcsolatépítés és egyetemi tapasztalatszerzés szempontjából is (Astin 1984; Tinto 1975). Tinto (1975) szerint a diplomaszerzést nagymértékben befolyásolja az egyetemi környezet, illetve az ott lezajló interakciók, azonban a munkavállalás távol tartja a hallgatókat az intézményi kultúrába való beágyazódástól, az akadémiai tapasztalataik integrálásától, s ezáltal növeli a lemorzsolódási kockázatot (Riggert et al. 2006; Darmody–Smyth 2008; Perna 2010; Kovács et al. 2019). Az EUROSTUDENT VI. kutatásban részt vevő országokban átlagosan a hallgatók 7%-a szakítja meg a tanulmányait, negyedük munkahelyi okokra hivatkozva (Masevičiūtė–Šaukeckienė–Ozolinčiūtė 2018). A kutatás magyar adatai szerint a tanulás melletti munkavállalás általában pozitívan befolyásolta a továbbtanulási terveket, azonban az összefüggés mértéke alapvetően függ a munka intenzitásától és szakterületétől (Hátori–Horváth–Veroszta 2018).

A tanulmányok melletti munkavégzés pozitív hatásai a hallgatók időgazdálkodási és kommunikációs képességeinek a javulásában, a soft skilljeik fejlődésében és a kapcsolati hálójuk bővülésében mutatkozik meg (Beerkens–Mägi–Lill 2011; Pollard et al. 2013; Sanchez-Gelabert–Figuerola–Elias 2017). A munka és a tanulmányok horizontális illeszkedése pozitívan hat a hallgatók eredményességére (Geel–Backes-Gellner 2012; Gáti–Róbert 2011), de a későbbi elhelyezkedési esélyekre is (Di Paolo–Matano 2016; Joensen 2009; Ryan 2001). Annak ellenére, hogy a munkavállalás csökkenti a kurzusokon való részvételt, nem rontja a diákok egyetemmel kapcsolatos tapasztalatait. A munkavégzés és a tanulmányok iránti elkötelezettség között pozitív összefüggést mutattak ki azoknál a diákoknál, akik legfeljebb heti 20 órát dolgoztak (Pike–Kuh–Massa-McKinley 2008). Ebben a vonatkozásban azt láthatjuk, hogy a munkaórák száma jobban befolyásolja az egyetemi pályafutást, mint maga a foglalkoztatási státus. S ha a munkaórák száma nem

haladja meg a fent említett intenzitást, akkor a pozitív hatások felülkerekednek a negatív hatásokon (Kosi–Nastav–Šušteršič 2013; Richardson–Evans–Gbadamosi 2009; Pike–Kuh–Massa–McKinley 2008).

A kutatás célja, hipotézisei és módszerei

A kutatás célja, hogy feltárjuk a hallgatói munkavállalás hatását a tanulmányi eredményességre és a tanulmányok melletti elköteleződésre. Korábbi lemorzsolódással foglalkozó eredmények (Kovács et al. 2019; Pusztai–Szigeti 2018) szerint feltételezzük, hogy a munkavállalás negatívan befolyásolja a tanulmányi eredményességet és az elkötelezettséget. Feltételezzük, hogy a tanulmányok és a munka horizontális illeszkedése a hallgatók alacsony százalékára lesz jellemző. Valamint ebből kifolyólag feltételezzük, hogy a munkavállalás motivációi közül az anyagi okok lesznek dominánsak, a jövőbeli megtérülés szempontjából fontosnak vélt tényezők (szakmai tapasztalat, új ismerősök szerzése) kevésbé jelennek meg a munkavállalás során.

Az elemzés során a Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD-HUNGARY) a 2018/2019-es tanévben végzett kutatásának adatait használtuk fel (PERSIST 2019, $N = 2199$). Az adatfelvétel Magyarország keleti régiójában, négy felsőoktatási intézményben,¹ illetve Szlovákia, Románia, Ukrajna, Szerbia 11 magyar nyelvű képzést kínáló felsőoktatási intézményében² folyt. A magyarországi intézményekben kvótás mintavételt alkalmaztak, mely karokra, képzési területre és finanszírozási formára reprezentatív. A határon túli felsőoktatási intézményekben valószínűségi mintavétel történt. A kutatásban nappali tagozaton lévő, másodéves BA/BSc képzésben, illetve másod- vagy harmadéves osztatlan képzésben tanuló hallgatók vettek részt.

A hallgatók társadalmi és intézményi háttere

A régióban végzett 2015-ös kutatás szerint a hallgatók az alkalmi munkavégzést jobban preferálták mind a szünidőben, mind a szemeszter ideje alatt, mint a rendszeres munkavállalást (Kocsis 2020). A jelenlegi eredményeink alapján elmondható, hogy a rendszeres munkavégzés egyre gyakoribb a felsőoktatási hallgatók életében. A munkavállalás gyakoriságának mértékét a következőképpen határoztuk meg: soha, évente, havi és heti rendszerességgel történő munkavállalás. Eredményeink szerint a megkérdezettek 16,1%-a heti, míg 9,9%-a havi rendszerességgel vállal munkát a tanulmányai mellett, azonban a hallgatók fele sohasem végzett fizetett munkát. A munka és a tanulmányok horizontális illeszkedése a korábbi kutatási eredményekhez (Kocsis 2020; Kovács et al. 2019) hasonlóan a hallgatók negyedét érinti, tehát a megkérdezettek 75%-a olyan munkát végez, amely egyáltalán nem kapcsolódik a tanulmányaihoz. A munkavállalás motivációi közül kiemelkedő a szülőktől való függetlenedés vágya és a szabad-

¹ Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Egyetem, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola

² A határon túli intézmények a következők voltak: Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE), Emánuel Egyetem, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Konstantin Filozófus Egyetem Nyitra, Munkácsi Állami Egyetem, Nagyváradi Állami Egyetem, Partiumi Keresztény Egyetem (PKE), Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Selye János Egyetem, Újvidéki Egyetem, Ungvári Nemzeti Egyetem

idős tevékenységek finanszírozása, a hallgatók 60%-át motiválják ezek a tényezők. A munkatapasztalat szerzése a megkérdezettek 59%-át, a létfenntartás pedig 36%-ukat motiválta.

A munkavállalás gyakorisága és motivációja összefüggést mutat a hallgatók társadalmi, gazdasági jellemzőivel. A tanulmányok melletti munkavégzés gyakoribb azoknak a hallgatóknak a körében, akik alacsony státusmutatókkal rendelkeznek, az esetükben az anyagi okok miatt történő munkavállalás a jellemző. A kutatás során a szülők iskolai végzettsége és a munkavállalás gyakorisága között Khí-négyzet próba alapján szignifikáns összefüggést találtunk ($p < 0,01$). A rendszeresen dolgozó hallgatók körében felülreprezentált azoknak az aránya, akiknek a szülei középfokú végzettséggel rendelkeznek (adj.res. = 2,5). Míg az évente vagy soha nem dolgozó hallgatók esetében magasabb azoknak az aránya, akiknek diplomások a szülei. A soha nem dolgozó hallgatók körében felülreprezentált azoknak az aránya, akiknek a szülei magasabb, felsőfokú végzettséggel rendelkeznek (adj.res. = 2,8).

A szülők iskolai végzettsége mellett a munkaerőpiaci jelenlétüket (van vagy nincs munkahelye) is figyelembe vettük, ahol szintén szignifikáns kapcsolatot találtunk. A rendszeresen dolgozó hallgatók esetében az édesapák 82%-a ($p < 0,01$), az édesanyák 77,3%-a rendelkezik munkahellyel ($p < 0,001$). A soha nem dolgozó diákok esetében felülreprezentált azoknak az aránya, akiknek sem az édesapja (adj. res. = 2,9), sem az édesanyja (adj.res. = 4,5) nem dolgozik. A rendszeresen és alkalmanként dolgozó hallgatói csoporthoz viszonyítva a soha nem dolgozók körében magasabb azoknak az aránya, akiknek a szülei közmunkát végeznek. Általánosságban elmondható, hogy a nem dolgozó szülők többsége rokkantsági vagy öregségi nyugdíjban részesül, vagy a háztartásban van rájuk szükség.

Megvizsgáltuk a család anyagi helyzetét is, melyet a tartós fogyasztási cikkekkel (saját lakás, saját autó, átlagnál drágább laptop és telefon, tablet, lakáskassza megtakarítás) való ellátottsággal mértünk, majd az index átlagértékeit hasonlítottuk össze. A család anyagi állapotát tekintve a legjobb helyzetben az alkalmanként dolgozó hallgatók vannak, őket követik a rendszeresen, illetve a soha nem dolgozó hallgatók. A diákok szubjektív és relatív anyagi helyzetét is elemeztük, s szignifikáns összefüggés mutatkozott a munkavállalás gyakoriságával. A szubjektív anyagi helyzet vizsgálatakor a válaszadóknak az alábbi három kategória valamelyikébe kellett besorolniuk magukat: 1) mindenük megvan, jelentősebb kiadásokra is telik nekik; 2) mindenük megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokat nem engedhetnek meg; 3) előfordul, hogy a mindennapi kiadásait (élelem, utazás) sem tudják fedezni. A megkérdezettek többsége úgy véli, hogy saját anyagi helyzetüket tekintve mindenük megvan, de nagyobb kiadásokat nem engedhetnek meg maguknak. A rendszeresen dolgozó hallgatók 60%-a átlagos anyagi helyzetről számolt be, csaknem tizedénél előfordul, hogy a mindennapi kiadásait sem tudják fedezni, ezzel szemben a soha nem dolgozók 34%-a jelentősebb kiadásokat is megengedhet magának ($p < 0,001$). A relatív anyagi helyzet esetében a családjuk anyagi helyzetét kellett a csoporttársaik családjához viszonyítani. A teljes minta 56%-a szerint átlagosnak mondható a családjuk anyagi helyzete. A rendszeresen dolgozók 11%-a véli úgy, hogy családjuk anyagi helyzete az átlagosnál rosszabb a csoporttársaik családjáéhoz képest ($p < 0,01$).

Korábbi kutatások jelentős különbségekre hívták fel a figyelmet a hallgatók intézményi hátterét tekintve (Masevičiūtė–Šaukeckienė–Ozolinčiūtė 2018; Roshchin–Rudakov

2015; Titus 2010). Az EUROSTUDENT VI. szerint főként a társadalom- és humántudományok, valamint a művészeti képzések hallgatói dolgoznak, míg a természettudományi, egészségügyi képzések diákjai nem vállalnak munkát a tanulmányaik alatt (Masevičiūtė–Šaukeckienė–Ozolinčiūtė 2018). Kutatásunkban a rendszeresen dolgozó hallgatók főként pedagógusképzésben vesznek részt (23,8%), valamint gazdaságtudományi (17,2%, adj.res. = 3,5), bölcsészettudományi (12,3%) és műszaki (8,8%, adj.res. = 3,5) területen tanulnak.

A diákok többsége (83%) alapképzésen folytatja a tanulmányait, 16,5%-uk osztatlan mesterképzésben, azonban a képzési forma és a munkavállalás között nem találtunk szignifikáns kapcsolatot. A megkérdezettek négyötöde állami, egyötöde költségtérítéssel formában végzi a felsőoktatási tanulmányait. Az eredmények alapján az állami és a költségtérítéssel diákok munkavállalási gyakorisága között sem mutatható ki szignifikáns különbség. Egyértelmű, hogy a költségtérítéssel hallgatókat leginkább a tandíj finanszírozása motiválja, de anyagi okok miatt nem szorulnak rá a munkavégzésre, ugyanis a költségtérítéssel hallgatók körében felülreprezentált azon diákok aránya, akiknek jelentősebb kiadásokra is telik, és úgy vélik, hogy mindenük megvan (ajd. res. = 4,6, $p < 0,001$).

A hallgatói munkavállalás és a hallgatók szociokulturális (nem, lakóhely, anya, apa iskolai végzettsége, munkaerőpiaci jelenléte, anyagi helyzet), valamint intézményi jellemzők (finanszírozási forma, képzési forma) közötti összefüggéseket logisztikus regresszió segítségével is vizsgáltuk. A fenti megfontolások alapján felépített modell szignifikáns ($p < 0,05$), magyarázó ereje 24,7%. (1. táblázat.) A logisztikus regresszió eredményei és az általunk bevont változók alapján elmondható, hogy korábbi kutatási eredményekhez hasonlóan (Flowers 2010; Pusztai–Szigeti 2018; Warren–Lepore–Mare

1. táblázat: A fizetett munkavállalást befolyásoló tényezők a logisztikus regresszió alapján ($N = 1646$)

	Együttható (B)	Standard hiba (S.E.)	Sign.	Esélyhányados exp(B)
Édesanya alapképzési iskolai végzettség	0,357	0,178	0,045	1,429
Édesanya középfokú iskolai végzettség	0,439	0,152	0,004	1,550
Édesapa alapképzési iskolai végzettség	0,532	0,178	0,003	1,701
Édesanya dolgozik	0,485	0,209	0,020	1,624
Édesapa dolgozik	0,496	0,182	0,006	1,643
Család anyagi helyzete (0 = átlag alatt; 1 = átlag felett)	0,363	0,119	0,002	1,437
Nem (0 = nő; 1 = férfi)	0,248	0,125	0,048	1,281
Képzési forma (0 = mesterképzés, 1 = alapképzés)	0,368	0,163	0,024	1,445

Megjegyzés: Függő változó: 0 = nem dolgozik, 1 = dolgozik (fizetett munka). A táblázatban csak azok a változók szerepelnek, amelyek $p < 0,05$ szinten szignifikánsak. Nagelkerke $R^2 = 0,247$

Forrás: PERSIST 2019, saját szerkesztés

2000), nagyobb valószínűséggel dolgoznak azok a diákok, akiknek a szülei alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, s az édesanyák iskolai végzettsége magasabb befolyással bír. Emellett a szülők munkaerőpiaci helyzete is szignifikánsan befolyásolja a hallgatói munkavállalást. Az állandó munkahellyel rendelkező szülők gyermekeinek esetében több mint 1,6-szor valószínűbb, hogy munkát vállalnak az egyetemi tanulmányaik alatt. A hallgatók munkához való viszonyát nagymértékben befolyásolja a szülők munkaerőpiaci helyzete, a munkáról alkotott felfogásuk, tehát ha a családban a munka értéknek számít, feltehetőleg a fiatalok is a munkanélküliség elkerülésére és a munkavállalásra fognak törekedni (Loughlin–Barling 2010; Medved et al. 2009). Az eredményeinkből látható, hogy a fizetett munkavállalás nemcsak a rosszabb anyagi helyzetben lévő hallgatókra jellemző, hanem a kedvező anyagi háttérrel rendelkező családok gyermekei is egyre gyakrabban vállalnak munkát. Ebből kifolyólag nem meglepő, hogy a hallgatókat nem az anyagi kényszer, hanem a szabadidős tevékenységek finanszírozása, a függetlenedés vágya motiválja. Emellett szignifikánsan nagyobb a valószínűsége annak, hogy a férfiak és az alapszakos diákok dolgoznak.

A fizetett munka hatása az eredményességre és a tanulmányok iránti elköteleződésre

A hallgatók teljesítményét és tanulmányok iránti elköteleződését jelentősen befolyásolja, hogy a diákok milyen interakciókat folytatnak a felsőoktatási intézménnyel, hogyan integrálódnak az egyetemi kultúrában. Az integráció hiánya, a kifelé vonzó erők és kapcsolati háló hozzájárulhat a lemorzsolódáshoz (Pusztai 2011). A korábbi eredmények szerint a munkavégzésnek lehetnek pozitív és negatív hatásai a hallgatók egyetemi pályafutására: vagy növeli a lemorzsolódás esélyét azáltal, hogy csökkenti a diákok tanulásra, egyetemi kapcsolatépítésre szánt idejét, vagy növeli a tanulmányok iránti elköteleződést (Darmody–Smyth 2008; Kovács et al. 2019; Perna 2010; Pusztai 2011; Rothstein 2007; Riggert et al. 2006).

Összehasonlítottuk a rendszeresen dolgozó és nem dolgozó hallgatók intézményi és intézményen kívül kapcsolatait, valamint a tanulmányok iránti elkötelezettségüket. A hallgatótársakkal és egyetemen kívüli barátokkal folytatott interakcióikat, kapcsolataikat tizenegy állítás alapján vizsgáltuk, hogy van-e olyan barátjuk, akikkel meg tudják beszélni a tanulmányaikkal, magánéletükkel kapcsolatos problémáikat, jövőbeli terveiket, akiket betegség esetén kereshetnek, akitől jegyzeteket kérhetnek kölcsön, s akikkel művészeti, kulturális és közéleti témákról beszélgethetnek (0 = nincs, 1 = van). Az oktatókkal való kommunikációt és kapcsolattartást kilenc állítás alapján elemeztük, hogy van-e olyan oktatója, akivel a tananyagról, tudományos kérdésekről beszélgetnek tanítási időn kívül, akivel a tananyagon kívül más témákról is beszélgetnek, akivel rendszeres e-mail kapcsolatban vannak, illetve aki odafigyelt a pályafutásuk alakulására (0 = nincs, 1 = van). Az alábbi itemekből egyszerű összegzéssel indexet képeztünk, amelynek átlagértékeit hasonlítottuk össze a dolgozó és nem dolgozó hallgatók között.

Eredményeink szerint az alkalmanként dolgozó hallgatóknak van a legszélesebb intézményen belüli baráti körük, ezt követően a rendszeresen dolgozó hallgatóknak ($p < 0,05$). A sohasem dolgozó hallgatóknak van a legszűkebb baráti körük intézményen belül és kívül is. Hozzáteve, hogy az utóbbi hallgatói csoportnak legintenzívebb a kommunikációja és az oktatókkal való kapcsolattartása (index átlagértéke: 3,53). Fontos

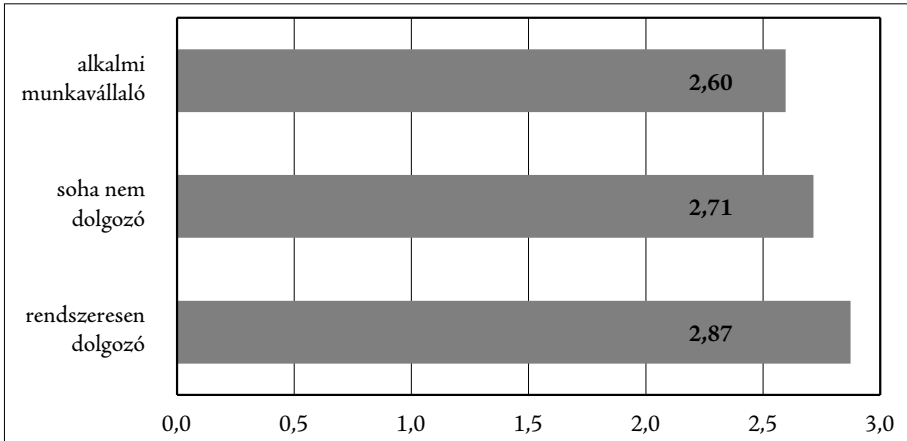
kiemelni, hogy a kapcsolattartás a rendszeresen dolgozók esetében is szorosnak mondható (index átlagértéke: 3,31). Ebben a vonatkozásban azt láthatjuk, hogy a rendszeres munkavállalás nem gátolja a hallgatókat abban, hogy szoros, intézményen belüli hallgatói és oktatói kapcsolatokat alakítsanak ki.

A tanulmányok melletti elkötelezettség mértékét a következő állításokkal mértük, amelyeket 1-től 4-ig terjedő Likert-skálán értékelhettek a hallgatók: 1) a tanulmányok, amelyeket folytatok hasznosak lesznek számomra a szakmai karrierem során; 2) nagyon elszánt vagyok a tanulmányaim befejezését illetően; 3) szeretnék minél jobb tanulmányi eredményeket elérni; 4) mindent megteszek annak érdekében, hogy részt vehessek az előadásokon, szemináriumokon, gyakorlati órákon. A tanulmányok melletti elköteleződés és a munkavállalás gyakorisága között ANOVA-próba alapján szignifikáns összefüggést találtunk ($p < 0,001$), míg az alkalmanként és a sohasem dolgozó hallgatók elkötelezettségének átlagértéke egyaránt 3,56, addig a rendszeresen dolgozóké 3,34. Láthatjuk, hogy az elkötelezettség mérésére használt index átlagértékeiben különbség mutatkozott az egyes hallgatói csoportok között. Feltételezhetően van egy olyan dolgozó hallgatói csoport, akik nem érzik megfelelőnek a szakot vagy kevésbé elszántak, s ez egyfajta jelzéseként szolgálhat, hiszen előzetes kutatásokból kiderült (Kovács *et al.* 2019), hogy egy szak negatív megítélése, a képzésben való csalódás erősítheti a lemorzsolódásra való hajlamot.

Az elkötelezettségi és a kapcsolati háló mellett megvizsgáltuk, hogy milyen összefüggés található a munkavégzés és az eredményesség között. Az eredményesség elemzésére egyszerű összegzéssel egy indexet³ hoztunk létre, amelynek átlagértékeit vetettük össze. A rendszeresen dolgozó hallgatók átlagértékei magasabbak, mint a másik két hallgatói csoportnak (1. ábra).

Megvizsgáltuk, melyek azok az eredményességi változók, melyek szignifikáns kapcsolatot mutatnak a munkavállalással. A rendszeresen dolgozó hallgatók körében felülreprezentáltak azok aránya, akik egyetemi kutatócsoport tagjai (adj.res. = 2,7, $p < 0,05$), akik középfokú vagy szakmai nyelvvizsgálással rendelkeznek (adj.res. = 2,8, $p < 0,001$), akik magyar nyelvű (adj.res. = 2,3, $p < 0,01$), továbbá idegen nyelvű szakmai önéletrajzzal rendelkeznek (adj.res. = 3,7, $p \leq 0,001$), és akik egyetemi tehetséggondozó programban vesznek részt (adj.res. = 3, $p < 0,001$). A nem dolgozó hallgatókra jellemzőbb a doktori képzésben való részvétel terve (adj.res. = 2,6, $p \leq 0,001$) és az OTDK-n való szereplés (adj.res. = 5,4, $p < 0,001$). A munkavállalás pozitív hatásait feltáró kutatások szerint a hallgatói munkavállalás nem zárja ki az akadémiai és kutatási tevékenységekben való részvételt, sőt a dolgozó hallgatók megszerzett tapasztalataik, készségeik ré-

³ Eredményesség mérésére alkalmazott változók (0 = nem, 1 = igen): (1) Bekapcsolódtam egy egyetemi kutatócsoportba; (2) TDK-dolgozatot írtam; (3) OTDK-n szerepeltem; (4) Előadtam vagy posztert készítettem konferencián (OTDK-n kívül); (5) Volt vagy van demonstrátori megbízásom; (6) Van középfokú vagy szakmai nyelvvizsgálás; (7) Van felsőfokú nyelvvizsgálás; (8) Van magyar nyelvű szakmai önéletrajzzal rendelkezem; (9) Van idegen nyelvű szakmai önéletrajzzal; (10) Évfolyamfelelős/csoportfelelős posztor töltök vagy töltöttem be; (11) Rendelkezem tudományos publikációval; (12) Sportösztöndíjat nyertem el; (13) Művészeti ösztöndíjat nyertem el; (14) Gyakornoki ösztöndíjat nyertem el; (15) Valamilyen önálló alkotással rendelkezem (pl. program, alkalmazás, találmány, művészeti alkotás); (16) Tagja voltam vagy vagyok egyetemi/főiskolai tehetséggondozó programnak; (17) Tagja voltam vagy vagyok szakkollégiumnak; (18) Elértem legalább egyszer a tanulmányi ösztöndíj legmagasabb értékét; (19) Doktori (PhD/DLA) képzésben tervezek részt venni.

1. ábra: Az eredményességi index (0–19) átlagértékei az egyes hallgatói csoportokban

Forrás: PERSIST 2019 (N = 2199)

vén képesek fenntartani az egyensúlyt a tanulás és a munka között (*Roshchin–Rudakov 2015; Saveanu–Ștefănescu 2019; Titus 2010*).

Lineáris regresszió segítségével igyekeztünk feltárni, hogy melyek azok a szocio-kulturális (nem, anya, apa iskolai végzettsége), munkavállalási (munka rendszeressége, munka-tanulmányok kapcsolata), valamint intézményi jellemzők (finanszírozási forma, képzési forma, oktatói és hallgatói interakciók), amelyek befolyásolják a hallgatói eredményességet (2. táblázat). A stepwise módszerrel végzett lineáris regresszió eredményei szerint a tanulmányokhoz kapcsolódó munka szignifikánsan növeli az eredményességet, akárcsak az oktatókkal folytatott intenzív kapcsolattartás és kommunikáció, valamint az apák felsőfokú végzettsége. Eredményeink összefüggést mutatnak a korábbi kutatá-

2. táblázat: A hallgatók eredményességét befolyásoló tényezők (n = 1646)

	Együttható (B)	Standard hiba (S.E.)	Beta	t	Sign.
Oktatókkal való kapcsolattartás (0 = átlag alatti, 1 = átlag feletti)	1,432	0,138	0,278	10,394	0,000
Tanulmányokhoz kapcsolódó munka (0 = nem, 1 = igen)	0,973	0,162	0,162	6,024	0,000
Apa iskolai végzettsége felsőfok	0,973	0,155	0,112	4,187	0,000

Megjegyzés: Függő változó: eredményességi index. A táblázatban csak azok a változók szerepelnek, amelyek $p < 0,05$ szinten szignifikánsak. Bekerülési küszöb: $p < 0,05$, bennmaradás $p > 0,1$.

$R^2 = 0,13$, Adj. $R^2 = 0,128$. Modell szign: $p < 0,001$

Forrás: PERSIST 2019, saját szerkesztés

sokkal, mely szerint az egyetemen belüli kapcsolatok és az ott szerzett tapasztalatok hozzájárulnak a hallgatók eredményességéhez, a képzés sikeres befejezéséhez. A kapcsolódó munkavégzés eredményességre gyakorolt pozitív hatása is beigazolódott (Geel–Backes-Gellner 2012; Gáti–Róbert 2011).

Feltételezéseinkkel ellentétben azt láthatjuk, hogy a jelenlegi mintában a munkavállalás nem gyakorol negatív hatást a hallgatók egyetemi pályafutására, sőt a tanulmányokhoz kapcsolódó munkavégzés pozitív hatása érvényesül. Azonban láthatjuk, hogy az általunk használt eredményességi mutatók esetében a dolgozó hallgatók főként olyan területeken eredményesek, amelyek egy része a munkaerőpiacon, a felsőoktatási intézményen kívül járnak előnnyel. A nem dolgozó diákok inkább a „valódi” akadémiai területen eredményesebbek. Azonban az eredményesség ilyen jellegű megközelítésére vonatkozó megállapításokat csak mélyebb elemzések után tehetünk.

A kutatási eredmények összefoglalása

Kutatásunk során a felsőoktatási hallgatók munkavállalási jellemzőit vizsgáltuk a PERSIST 2019 adatbázis alapján. Eredményeink szerint a heti rendszerességű fizetett munkavállalás a hallgatók 16%-át érinti, míg a diákok tizede havonta végez valamilyen jövedelemszerző tevékenységet. A tanulmányokhoz kapcsolódó munkavállalás a megkérdezettek negyedét érinti, vagyis a hallgatók többsége olyan munkát vállal, amely nem illeszkedik a tanulmányaikhoz. Eredményeink alátámasztották, hogy a munka és a tanulmányok horizontális illeszkedése pozitívan hat az eredményességre. Továbbá azt tapasztaltuk, hogy a munkavállalás nemcsak a kedvezőtlen anyagi helyzetben lévő diákokra jellemző, hanem a jobb körülmények között élő diákok is egyre gyakrabban vállalnak munkát a szemeszter ideje alatt. Hipotézisünkkel ellentétben, a dolgozó hallgatók körében a szabadidős programok finanszírozása, a szülőktől való függetlenedés és a tapasztalatszerzés dominál mint motivációs tényező. Kutatásunk fő hipotézise a munkavállalás hatásaira vonatkozott. A munkavállalás gyakorisága és az általunk bevont változók alapján elmondható, hogy a rendszeresen dolgozó hallgatók eredményessége jobb, mint nem dolgozó társaiké, akik főként a tudományos életben kiemelkedők (OTDK-részvétel, doktori képzésbe való jelentkezés terve). Az eredmények azt is alátámasztották, hogy a tanulmányokhoz kapcsolódó munkavállalás és az oktatókkal folytatott konzultációk, kapcsolatok pozitív hatást gyakorolnak az eredményességre.

Következtetések

Bár a jelenlegi eredményeink azt sugallják, hogy a tanulmányok mellett végzett fizetett munka, a hipotéziseinkkel ellentétben, pozitívan befolyásolja a hallgatók eredményességét és tanulmányok iránti elkötelezettségét, mégsem foglalhatunk egyértelműen állást abban, hogy a hallgatói munkavállalás pozitív vagy negatív hatása domináns. A pontosabb állásfoglalás érdekében egy kimondottan munkavállalásra vonatkozó kvantitatív kutatásra lenne szükség, s a különbségek mélyebb feltárása kvalitatív kutatást igényelne. Egy kevert módszertanú kutatással részletes és releváns információkat szerezhetnénk a munka és a tanulmányok összehangolásáról, a munkavégzés körülményeiről, valamint a munkavállalás során szerzett képességekről.

IRODALOM

- ASTIN, A. W. (1984) Student Involvement: A Developmental Theory for Higher Education. *Journal of College Student Development*, Vol. 25. No. 4. pp. 297–308.
- BEERKENS, M., MÄGI, E. & LILL, L. (2011) University Studies as a Side Job. Causes and Consequences of Massive Student Employment in Estonia. *Higher Education*, Vol. 61. No. 6. pp. 679–692.
- DARMODY, M. & SMYTH, E. (2008) Full-time Students? Term-time Employment among Higher Education Students in Ireland. *Journal of Education and Work*, Vol. 21. No. 4. pp. 349–362.
- DI PAOLO, A. & MATANO, A. (2016) *The Impact of Working while Studying on the Academic and Labour Market Performance of Graduates: The Joint Role of Work Intensity and Job-Field Match*. <https://www.aiel.it/cms/cms-files/submission/all20160608164320.pdf>. [Letöltve: 2019. 10. 09.]
- FLOWERS, L. A. (2010) Effects of Work on African American College Students' Engagement. In: L. W. PERNA (eds) *Understanding the Working College Student New Research and Its Implications for Policy and Practice*. Sterling, Stylus Publishers. pp. 213–234.
- GÁTI A. & RÓBERT P. (2011) Munkavállalás a tanulás mellett: kényszerűség vagy befektetés? In: GARAI O. & VEROSZTA Zs. (eds) *Frissdiplomások*. Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit. pp. 93–111.
- GEEL, R. & BACKES-GELLNER, U. (2012) Earning While Learning. When and How Student Employment is Beneficial. *Labour*, Vol. 26. No. 3. pp. 313–340.
- JOENSEN, J. S. (2009) *Academic and Labor Market Success: The Impact of Student Employment, Abilities, and Preferences*. University of Chicago, Institute for the Study of Labor (IZA). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1352077. [Letöltve: 2018. 09. 20.]
- HÁMORI Á., HORVÁTH Á. & VEROSZTA Zs. (2018) A tanulmányok melletti munkavállalás hátttere és hatása a továbbtanulási tervekre. In: HÁMORI Á. (ed.) *Erőforrások, eredmények és élmények a felsőoktatásban. Az EUROSTUDENT VI nemzetközi hallgatói kutatás magyarországi eredményei*. Budapest, Oktatási Hivatal. pp. 101–116.
- KOCSIS Zs. (2020) A munkavállalás szerepe az egyetemi pályafutás során – határon innen és túl. In: BORDÁS A. (ed.) *Életre nevelni. A II. Oktatás határhelyzetben konferencia tanulmánykötete*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó. pp. 70–79.
- KOSI, T., NASTAV, B. & ŠUŠTERŠIČ, J. (2013) Does Student Employment Deteriorate Academic Performance? The Case of Slovenia. *Croatian Journal of Social Policy*, Vol. 20. No. 3. pp. 253–274.
- KOVÁCS K., Ceglédi T., Csók C., DEMETER-KARÁSZI Zs., DUSA Á. R., FÉNYES H., HRABÉCZY ANETT, KOCSIS Zs., KOVÁCS K. E., MARKOS V. et al. (2019) *Lemorzsolódott hallgatók*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- LOUGHLIN, C. & BARLING, J. (2010) Young Workers' Work Values, Attitudes, and Behaviours. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, Vol. 71. No. 4. <https://doi.org/10.1348/096317901167514>
- MASEVIČIŪTĖ, K., ŠAUKECKIENĖ, V. & OZOLINČIŪTĖ, E. (2018) *Combining Studies and Paid Jobs*. Vilnius, UAB "Araneum".
- MEDVED, C. E., BROGAN, S. M., McCLANAHAN, A. M., MORRIS, J. F. & SHEPHERD, G. J. (2009) Family and Work Socializing Communication: Messages, Gender, and Ideological Implications. *Journal of Family Communication*, Vol. 6. No. 3. pp. 161–180.
- PERNA, L. (2010) *Understanding the Working College Student New Research and Its Implications for Policy and Practice*. Sterling, Stylus Publishers.

- PIKE, G. R., KUH, G. D. & MASSA-McKINLEY, R. (2008) First-Year Students' Employment, Engagement, and Academic Achievement: Untangling the Relationship between Work and Grades. *NASPA. Journal of Student Affairs Research and Practice*, Vol. 45. No. 4. pp. 560–582.
- POLLARD, E., WILLIAMS, M., ARTHUR S. & MEHUL KOTTECHA, M. (2013) *Working while Studying: A Follow-up to the Student Income and Expenditure Survey 2011/12*. Brighton, Institute for Employment Studies.
- PUSZTAI G. (2011) *A láthatatlan kéztől a baráti kezéig. A hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban*. Budapest, Új Mandátum.
- PUSZTAI G., BOCSI V. & Ceglédi T. (2016) *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke*. Nagyvárad–Budapest, Partium Press–Új mandátum Könyvkiadó.
- PUSZTAI, G. & KOC SIS, Zs. (2019) Combining and Balancing Work and Study on the East–ern Border of Europe. *Social Sciences*, Vol. 8. No. 6. p. 193.
- PUSZTAI G. & SZIGETI F. (2018, eds) *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- RICHARDSON, M., EVANS, C. & GBADAMOSI, G. (2009) Funding Full-time Study through Part-time Work. *Journal of Education and Work*, Vol. 22. No. 4. pp. 319–334.
- RIGGERT, S. C., BOYLE, M., PETROSKO, M. J., ASH, D. & RUDE-PARKINS, C. (2006) Student Employment and Higher Education: Empiricism and Contradiction. *Review of Educational Research*, Vol. 76. No. 1. pp. 63–92.
- ROSHCHIN, S. & RUDAKOV, V. (2015) *Russian University Student and the Combination of Study and Work: Is It All about Earning, Learning or Job Market Signaling?* Working Papers Series: Education WP BRO 24/EDU/2015. National Research University Higher School of Economics. https://memo.hse.ru/data/2015/03/18/1092801357/Roshchin,%20Rudakov_Russian%20university%20students.pdf [Letöltve: 2019. 10. 09.]
- ROTHSTEIN, D. S. (2007) High School Employment and Youths' Academic Achievement. *Journal of Human Resources*, Vol. 42. No. 1. pp. 194–213.
- RYAN, P. (2001) The School-to-Work Transition: A Cross-National Perspective. *Journal of Economic Literature*, Vol. 39. No. 1. pp. 34–92.
- SANCHEZ-GELABERT, A., FIGUEROA, M. & ELIAS, M. (2017) Working Whilst Studying in Higher Education. The Impact of the Economic Crisis on Academic and Labour Market Success. *European Journal of Education*, Vol. 52. No. 2. pp. 232–245.
- SAVEANU, S. M. & STEFANESCU, F. (2019) Working or Learning? Working Students in the Romanian-Hungarian Cross-Border Area. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensională*, Vol. 11. No. 4. pp. 248–277.
- TINTO, V. (1975) Dropout from Higher Education: A Theoretical Synthesis of Recent Research. *Review of Educational Research*, Vol. 45. No. 1. pp. 89–125. <https://doi.org/10.3102/00346543045001089>
- TITUS, M. A. (2010) Understanding The Relationship between Working while in College and Future Salaries. In: L. W. PERNA (ed.) *Understanding the Working College Student New Research and Its Implications for Policy and Practice*. Sterling, Stylus Publishers.
- WARREN, J. R., LEPORE P. C. & MARE, R. D (2000) Employment during High School: Consequences for Students' Grades in Academic Courses. *American Educational Research Journal*, Vol. 37. No. 4. pp. 943–969.